

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti

Təsdiq edirəm:
Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e.
dos. Zaur Məmmədov
"12" 09 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050504 Ekologiya

Fakültə: Təbiyyat.

Kafedra: Fizika, kimya və biologiya.

I. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: S/f (Urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyası).

Fənn proqramı: Proqram "Fizika, kimya və biologiya" kafedrasının 10.09.2025-ci il tarixli (Protokol №01) iclasında müzakirə olunub məqsəduyğun hesab edilmişdir.

Kodu: AMTMEF- B08.

Tədris ili: IV (2025-2026), semestr: VII.

Tədris yükü : Cəm 80 saat. Auditoriya saati - 24 (14 saat mühazirə, 10 saat seminar məşğələ).

Tədris forması: qiyabi.

Tədris dili: Azərbaycan dili.

AKTS üzrə kredit: 8 kredit

Auditoriya :

Saat:

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, elmi dərəcəsi : *Günay Məmmədova Qulu qızı. Müəllim*

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, H.Z.Tağıyev küçəsi, 118.

Məsləhət saati: IV gün saat 16⁰⁰ -17⁰⁰ -dək.

E-mail ünvanı: gunu.mamedova.91@mail.ru

III. Təvsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

Əsas:

1. V. Əfəndiyev., Ş.Dəmirqayayev. Azərbaycan Respublikası şəhərlərinin inkişafının coğrafi məsələləri. Bakı, 1995.
2. V. Əfəndiyev. Urbanizasiya və Azərbaycan şəhər məskənləri. Bakı, 2002.
3. A. Həsənova. Azərbaycan şəhərlərinin ekologiyası. Bakı, 2008.
4. Q.Məmmədov., S.Məmmədova və b. Sosial ekologiya (sosioekologiya). Bakı. 2015.
5. Q.Məmmədov., S.Məmmədova və b. İnsan ekologiyası (antropoekologiya). Bakı. 2015.
6. Мирзеханова, З.Г. *Урбанизация и экологическая безопасность. (2023).*
Санкт-Петербург: Питер.М.Мəmmədov. Regional konseptual inkişaf: iqtisadi-ekoloji problemlər. Bakı.2014.
7. Abbasov, Ə.Ə. *Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi.*Bakı: Elm və Təhsil. 2021.

Əlavə:

8. Е.Перцик География городов (Геоурбанистика). М. 1988.
9. Глазычев, В.Л. *Городская среда и устойчивое развитие.* Москва: Высшая школа экономики. (2021).
10. Кавтарадзе, Д.Н. *Градостроительная экология.*Москва: URSS.(2022).

IV. **Perekvizitlər:** Öncədən perekvizit fənlər nəzərdə tutulmamışdır.

V. **Korekvizitlər:** Eyni vaxtda digər ekoloji fənlərin tədris olunması əhəmiyyətlidir.

VI. **Fənnin təsviri və məqsədi:** "S/f (Urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyası)" kursu şəhər məskunlaşma sitemləri və onların yaranması, urbanizasiya prosesləri və onun formalarını,

urbanizasiyaşyanın ekoloji problemlərini, dövlət şəhərsalma normaları və qaydalarını, şəhərlərin memarlıq-planlaşdırmasının ekoloji əsaslarını kompleks şəkildə öyrənir. Fənnin tədrisində məqsəd urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyasının elmi-nəzəri və praktiki müddələrinin, dünyada və ölkəmizdə şəhərsalma fəaliyyətinin ekoloji əsaslarının öyrənilməsidir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər:Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrə bilii 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir;

9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir;

8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;

7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir;

6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür;

5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir;

4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;

3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;

1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var;

0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri smestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

91-100 bal	əla	A
81-90 bal	çox yaxşı	B
71-80 bal	yaxşı	C
61-70 bal	kafi	D
51-60 bal	qənaətbəxş	E
51-baldan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

X. Təqvim planı: Muhazirə 14 saat. Seminar 10 saat. Cəmi 24 saat

№	Keçirilən <u>mühazirə</u> və seminar mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		müh.	sem.	müh.	sem.
1	2	3	4	5	6
	Kollektivium mövzuları:				
1.	Mövzu 1: Urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyasının nəzəri və metodoloji əsasları. Məskunlaşma və şəhər anlayışları. Urbanizasiya prosesləri və onun ekoloji aspektləri. Plan: 1. Urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyasının obyektli və predmetli.	2	2		

	<p>2. Məskunlaşma anlayışı və onun öyrənilməsinin əhəmiyyəti.</p> <p>3. Yaşayış məntəqələrinin ərazi sistemləri, əsas tipləri və formaları.</p> <p>4. Şəhər yaşayış məskənlərinin təsnifatı və tipologiyası.</p> <p>5. Urbanizasiyaya və onun ekoloji problemləri.</p> <p>6. Azərbaycan Respublikasında urbanizasiyanın vəziyyəti.</p> <p>7. Şəhər aqlomerasiyaları və meqalopolislər.</p> <p>Mənbə [1,2,3,5,7,9,10]</p>				
2.	<p>Mövzu 2: Şəhərsalmanın əsas anlayışları və prinsipləri. Şəhər ərazisinin funksional zonalara ayrılması və şəhər mərkəzlərinin planlaşdırma təşkili.</p> <p>Plan:</p> <p>1. Şəhərsalmanın əsas anlayışları və prinsipləri.</p> <p>2. Şəhərsalma sənədlərinin tərtib edilməsi. Şəhərin Baş planı.</p> <p>3. Şəhərsalma sistemləri və onun növləri. Şəhərsalma karkası.</p> <p>4. Şəhər planının inkişafına təbii amillərin təsiri.</p> <p>5. Şəhərin funksional təşkilinin əsas prinsipləri və əsas funksional zonaları.</p> <p>6. Yaşayış ərazisinin formalaşmasının ümumi prinsipləri.</p> <p>7. Mikrorayonun planlaşdırma həlli və təşkili.</p> <p>8. Şəhər mərkəzlərinin planlaşdırma təşkilinin əsas tələbləri.</p> <p>[1,2,3,4,7,8,10]</p>	2	2		
3.	<p>Mövzu 4: Şəhərin istehsalat (sənaye), kommunal-anbar, səhiyyə – qoruyucu və yaşıllıq əraziləri sistemi.</p> <p>Plan:</p> <p>1. Sənaye müəssisələrinin şəhər strukturunda yerləşdirilməsi.</p> <p>2. Ziyanlılıq dərəcəsinə görə sənaye müəssisələrinin təsnifatı, sanitariya-mühafizə zonalarının ölçüləri.</p> <p>3. Şəhərin kommunal-anbar zonası.</p> <p>4. Şəhərlərin səhiyyə – qoruyucu zonası.</p> <p>5. Şəhərin yaşıllıq ərazilərinin təsnifatı və təşkilinin prinsipləri.</p> <p>6. Şəhəratrafi zona və onun əsas funksiyaları.</p> <p>7. Şəhəratrafi meşə parkları.</p> <p>Mənbə [1,2,3,4,7,8,9]</p>	2			
4.	<p>Mövzu 5: Şəhərin nəqliyyat zonası. Şəhər nəqliyyatı və şəhərdə piyada hərəkəti.</p> <p>Plan:</p> <p>1. Şəhərin xarici nəqliyyat növləri.</p> <p>2. Şəhər planı strukturunda xarici nəqliyyat zonası.</p> <p>3. Şəhərin nəqliyyat infrastrukturunu və ona qoyulan əsas tələblər.</p> <p>4. Şəhərin küçə-yol şəbəkəsi.</p> <p>5. Şəhərin nəqliyyat xidmətinin (sisteminin) təşkili və piyada hərəkəti.</p> <p>6. Şəhər mühitinin ekologiyası.</p> <p>7. Şəhər ərazilərinin külək rejimi və insolyasiyası.</p> <p>Mənbə [1,2,3,4,5,7,8,9]</p>	2	2		
5.	<p>Mövzu 6: Etalon şəhər sisteminin modeli. Şəhərlərin antropoekoloji xüsusiyyətləri və inkişafının regional iqtisadi-ekoloji problemləri.</p> <p>Plan:</p> <p>1. Etalon şəhər sisteminin modeli. "İdeal şəhər".</p> <p>2. İnsan ikinci (süni) təbiətin yaradıcısı kimi.</p>	2	2		

	<p>3. Şəhər mühitinin ekoloji problemləri və həyat mühitinin keyfiyyətinin pisləşməsi.</p> <p>4. Şəhərlərin təbii komplekslərinin ekologiyaya təsiri.</p> <p>5. Şəhərin informasiya sahəsi, sakinlərin ünsiyyət problemləri və sosial-mədəni identifikasiya.</p> <p>6. Şəhərlərin inkişafının kompleks planlarında istehsalın və ətraf mühitin qarşılıqlı münasibəti məsələləri.</p> <p>7. İstehsalın inkişafında şəhər ərazilərindən effektiv istifadə edilməsi məsələləri.</p> <p>Mənbə [1,2,3,5,6,8,9,10]</p>				
6	<p>Mövzu 7: Şəhərsalmanın estetik əsasları. Seliteb ərazilərin ekologiyası. Şəhərsalmanın əsasları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.</p> <p>Plan:</p> <p>1. Şəhərsalma nəzəriyyəsi və estetika.</p> <p>2. Şəhər məkanlarının vizual qavranılması, şəhərsalma kompozisiyası.</p> <p>3. Seliteb zonanın fiziki çirklənmə problemi.</p> <p>4. Seliteb zonanın bərk tullantıları, onların istifadəsinin və məhv edilməsinin ekosistemlərə təsiri.</p> <p>5. Şəhərsalmanın əsasları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun əsas anlayışları.</p> <p>6. Şəhərsalma fəaliyyətinin əsas istiqamətləri, obyekt və subyektləri.</p> <p>7. Dövlət şəhərsalma norma və qaydaları, proqram və sənədləri.</p> <p>Mənbə [2,3,4,5,6,7,9,10]</p>	2			2
7.	<p>Mövzu 8: Şəhərsalmanın həyata keçirilməsi. Şəhərsalmanın tənzimlənməsi və idarəetmə sistemi.</p> <p>Plan:</p> <p>1. Şəhərsalmanın həyata keçirilməsinə əsas tələblər.</p> <p>2. Şəhərsalma fəaliyyətini həyata keçirən hüquqi və fiziki şəxslərin vəzifələri.</p> <p>3. Şəhərsalma fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi və ona nəzarət.</p> <p>4. Şəhərsalmanın əsasları haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət.</p> <p>5. Şəhərsalmanın tənzimlənməsi (şəhərtənzimləmə) və onun formaları.</p> <p>6. Şəhərsalma fəaliyyətinin xüsusi tənzimlənməsi və informasiya təchizatı.</p> <p>Mənbə [2,3,4,6,7,8,9]</p>	2			
Cəmi:		14	10		

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

Tələblər:

Kursu tədris etdikdən sonra tələbələr:

- Şəhərsalmanın hüquqi və idarəetmə məsələləri haqqında elmi-nəzəri və praktiki məlumatlara yiyələnmişdirlər;
- Urbanizasiyanın mahiyyəti və inkişaf problemlərini anlama bilməlidirlər;
- Şəhər məskunlaşmasının xüsusiyyətləri, şəhər yaşayış məskənlərinin təsnifatı və tipologiyasını bilməlidirlər;
- Şəhərsalmanın əsas anlayışları, şəhərsalmanın memarlıq-planlaşdırma əsaslarını bilməlidirlər;

- Şəhərin yaşayış, istehsalat, nəqliyyat və s. zonalarının planlaşdırma təşkili, şəhər əhalisinin yerləşmə xüsusiyyətləri, şəhər mühitinin ekosistemlərə təsirini, şəhərin funksional təşkilinin əsas prinsipləri barədə biliklərə malik olmalıdırlar;

Tapşırıqlar:

- Azərbaycan Respublikasında urbanizasiyanın vəziyyətini təhlil etmək.
- Şəhər yaşayış məskənlərinin təsnifatı və tipologiyasını bilmək.
- Şəhərsalma sənədlərinin tərtib edilməsi qaydalarını bilmək.
- Şəhərsalmanın ekoloji əsaslandırılması və tənzimlənməsinin mahiyyətini öyrənmək.
- Şəhər planının əsas struktur elementlərini təhlil etmək.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

S/f (Urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyası) fənni üzrə təlim nəticələri (FTN) aşağıdakılardır

FTN 1. Urbanizasiya və şəhərsalmanın əsas anlayışları şərh edir.

FTN 2. Şəhərsalmanın memarlıq-planlaşdırma əsaslarını təhlil edir.

FTN 3. Şəhər mühitinin ekosistemlərə təsirini öyrənir.

FTN 4. Şəhərsalmanın ekoloji əsaslandırılması və tənzimlənməsinin mahiyyətini şərh edir.

FTN 5. Şəhərin yaşayış, istehsalat, nəqliyyat və s. zonalarının planlaşdırma təşkilini həyata keçirir.

FTN 6. Şəhər məskunlaşmasının əsas xüsusiyyətlərini müəyyən edir,

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. Kolloqium sualları:

1. Urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyasının obyektı və predmeti
2. Yaşayış məntəqələrinin ərazi sistemləri, əsas tipləri və formaları
3. Urbanizasiyaya və onun ekoloji problemləri.
4. Şəhər aqlomerasiyaları və meqalopolislər.
5. Azərbaycan Respublikasında urbanizasiyanın vəziyyəti.
6. Şəhərsalma sənədlərinin tərtib edilməsi. Şəhərin Baş planı.
7. Şəhər planının inkişafına təbii amillərin təsiri
8. Şəhər mərkəzlərinin planlaşdırma təşkilinin əsas tələbləri.
9. Şəhərin kommunal-anbar zonası.
10. Şəhərlərin səhiyyə – qoruyucu zonası.

XIV. Fənn üzrə imtahan sualları:

1. Urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyasının obyektı və predmeti
2. Məskunlaşma anlayışı və onun öyrənilməsinin əhəmiyyəti.
3. Yaşayış məntəqələrinin ərazi sistemləri, əsas tipləri və formaları.
4. Urbanizasiyaya və onun ekoloji problemləri.
5. Azərbaycan Respublikasında urbanizasiyanın vəziyyəti.
6. Şəhər aqlomerasiyaları və meqalopolislər
7. Şəhərsalmanın əsas anlayışları və prinsipləri.
8. Şəhərsalma sənədlərinin tərtib edilməsi. Şəhərin Baş planı.
9. Şəhər planının inkişafına təbii amillərin təsiri.
10. Şəhərin funksional təşkilinin əsas prinsipləri və əsas funksional zonaları.
11. Şəhər mərkəzlərinin planlaşdırma təşkilinin əsas tələbləri.
12. Şəhərin kommunal-anbar zonası
13. Şəhərin səhiyyə – qoruyucu zonası.
14. Şəhərin yaşillıq ərazilərinin təsnifatı və təşkilinin prinsipləri.
15. Şəhəratrafi zona və onun əsas funksiyaları.

16. Şəhər planı strukturunda xarici nəqliyyat zonası.
17. Şəhərin nəqliyyat infrastrukturunu və ona qoyulan əsas tələblər.
18. Şəhər mühitinin ekologiyası.
19. Şəhər ərazilərinin kütlək rejimi və insolyasiyası.
20. Etalon şəhər sisteminin modeli. "İdeal şəhər".
21. Şəhər mühitinin ekoloji problemləri və həyat mühitinin keyfiyyətinin pisləşməsi.
22. Şəhərlərin təbii komplekslərinin ekologiyaya təsiri.
23. Şəhərsalma nəzəriyyəsi və estetikası.
24. Seliteb zonasının fiziki çirklənmə problemi.
25. Seliteb zonasının bərk tullantıları, onların istifadəsinin və məhv edilməsinin ekosistemlərə təsiri.
26. Şəhərsalmanın əsasları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun əsas anlayışları.
27. Şəhərsalma fəaliyyətinin əsas istiqamətləri, obyekt və subyektləri.
28. Dövlət şəhərsalma norma və qaydaları, proqram və sənədləri.
29. Şəhərsalmanın həyata keçirilməsinə əsas tələblər.
30. Şəhərsalma fəaliyyətini həyata keçirən hüquqi və fiziki şəxslərin vəzifələri.
31. Şəhərsalma fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi və ona nəzarət.
32. Şəhərsalmanın əsasları haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət.
33. Şəhərsalmanın tənzimlənməsi (şəhərtənzimləmə) və onun formala.
34. Şəhəratrafi meşə parkları.Şəhərin xarici nəqliyyat növləri.
35. Sənaye müəssisələrinin şəhər strukturunda yerləşdirilməsi.

AMTMEF- B08 "S/f (Urbanizasiya və şəhərsalma ekologiyası) fənninin sillabusu 050504 "Ekologiya" ixtisası (proqramları üzə) tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. Sillabus "Fizika, kimya və biologiya" kafedrasının 10.09.2025-ci il tarixli iclasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir (protokol №1).

Fənn müəllimi:
Kafedra müdiri .:

m. G. Q. Məmmədova,
r.ü.f.d., dos. N.C. Paşayev